

საგანმანათლებლო სისტემის მომსახურების მსოფლიო ბაზრის ანალიზი

ნანა სულაძე
სტუდენტ-დოქტორანტი

რეზიუმე

ნაშრომში განათლება განიხილება, როგორც სახელმწიფოს ეკონომიკური განვითარებისა და ადამიანური კაპიტალის აღწარმოების საბაზრო სფერო. ცოდნა, როგორც განათლების შედეგი. ყურადღება ექცევა იუნესკოს მიერ შემუშავებულ განათლების საერთაშორისო სტანდარტთა კლასიფიკაციას (ISCED). მსოფლიო ბაზრის ანალიზის საფუძველზე გამოიკვეთა მჭიდრო კავშირი ეკონომიკური განვითარების დონის საგანმანათლებლო სისტემასთან. კვლევამ გამოავლინა ლიდერი ქვეყნები: განათლების ინდექსით, საგანმანათლებლო მომსახურების ექსპორტით, მსოფლიოს უნივერსიტეტების საერთაშორისო რეიტინგით, საშუალო სკოლებში სწავლების ხარისხით, დისტანციური განათლების მასშტაბებით, უმაღლესი სასწავლებლების სტუდენტების რაოდენობის მიხედვით. ნაშრომში ხაზგასასმელია მსოფლიოში საგანმანათლებლო მომსახურების გაყიდვები და საგანმანათლებლო მომსახურებათა ექსპორტიდან ეროვნული ბიუჯეტის შემოსავლების ზრდა.

საკვანძო სიტყვები: განათლების სისტემა, ეკონომიკური განვითარება, მსოფლიო ბაზრის ანალიზი.

АНАЛИЗ МИРОВОГО РЫНКА УСЛУГ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ

ნანა სულაძე
დოქტორანტი ГТУ

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается образование как сфера экономического развития государства и воспроизводства человеческого капитала. Знания как результат обучения. Внимание обращается на Международную классификацию стандартов образования (МСКО), разработанную ЮНЕСКО. На основе анализа мирового рынка выявлена тесная связь с образовательной системой уровня экономического развития. В ходе исследования были определены страны-лидеры: по индексу образования, по экспорту образовательных услуг, по международному рейтингу университетов мира, по степени качества среднего образования, по шкале дистанционного образования, по количеству студентов в высших учебных заведениях. В статье освещаются продажи образовательных услуг по всему миру и увеличение доходов национального бюджета от экспорта образовательных услуг.

Ключевые слова: система образования, экономическое развитие, анализ мирового рынка

შესავალი

განათლება სახელმწიფოს ეკონომიკური განვითარების უმთავრესი ქვაკუთხედი. ანტიკური პერიოდებიდან მოყოლებული ნებისმიერი საზოგადოების მთავარი ამოცანის შესრულებაში განათლება, მეცნიერება და კულტურა დაგროვილი ცოდნის თაობიდან თაობისათვის გადაცემას ემსახურება.

განათლება პიროვნების სოციალიზაციის, ადაპტაციისა და ინტეგრაციის პროცესის ნაწილია, განსაზღვრავს მომავალი თაობებისათვის დაგროვილი ცოდნისა და გამოცდილების მიზანმიმართულ-ფორმალურიზებული გადაცემის შესაძლებლობას - სოციალური ინსტიტუტების ფარგლებში. განათლება ადამიანური კაპიტალი ს აღწარმოების საბაზრო სფეროა, რომელშიც ადამიანი ყალიბდება როგორც პიროვნება. მიღებული ცოდნა ადამიანს ეხმარება სოციალურ ცხოვრებას ა რისი ალქაში, ვინაიდან მსოფლმხედველობა, საზოგადოებაში პიროვნების როლისა და ადგილის განსაზღვრა, საზოგადოების ჰუმანიტარული საფუძვლების, მორალისა და ზნეობის ნორმების ათვისება, ინდივიდის სოციალურ-კულტურული განვითარება ადამიანს ხდის საზოგადოების სრულყოფილ წევრად. საგანმანათლებლო სისტემაში ადამიანის პროფესიული მომზადება მყარ საფუძველს უყრის მის პროფესიულ საქმიანობას, რაც ეხმარება პიროვნული შესაძლებლობების, საკუთარი შრომითი პოტენციალის მაქსიმალურ რეალიზაციაში. ხაზგასასმელია ის ფაქტი, რომ სწორედ ადამიანური კაპიტალის თეორიაში განიხილება მოსახლეობის განათლების დონე, როგორც მისი ფასეულობის ძირითადი შემადგენელი, ხოლო განათლება ერთსულოვნად აღიარებულია, როგორც შრომითი საქმიანობის მუდმივი შემადგენელი. გარდა ამისა, თანამედროვე გამოკვლევები ამტკიცებენ მყარ კავშირს ადამიანის განათლებასა და მისი სიცოცხლის ხანგრძლივობას შორის. აქედან გამომდინარე, ცოდნა, როგორც განათლების შედეგი, მნიშვნელოვანია სიცოცხლის ხანგრძლივობისათვის და მას გააჩნია სოციოლოგიური მნიშვნელობა [21].

საგანმანათლებლო სისტემის მომსახურების მსოფლიო ბაზრის შეფასება

უძველესი შუემართა ცივილიზაციიდან მოყოლებული მსოფლიოს აკადემიურ წრეებში უმთავრეს მიმართულებად არამარტო განათლების მიღებასა და აღმზრდელობითი კულტურის დანერგვას მიიჩნევდნენ, არამედ უფრო მეტ ზრუნვას განათლების დონის ამაღლებაზე იჩენდნენ. ეს პროცესი მიმდინარეობდა

რეობს იმდენად მიზანსწრაფულად, რომ მზარდი ინფორმაციული ნაკადის გადამუშავების, განზოგადებისა და ანალიზის პროცესში იქმნება გარკვეული სიძნელეები. 70-იანი წლების დასაწყისში იუნესკოს მიერ განათლების საერთაშორისო სტანდარტული კლასიფიკაცია (ISCED) შემუშავდა, რომელიც გაეროს ეკონომიკური და სოციალური კლასიფიკაციის საერთაშორისო ოჯახის წევრია და რეფერირებად კლასიფიკაციას წარმოადგენს საგანმანათლებლო პროგრამებისა და მათთან დაკავშირებული კვალიფიკაციების განათლების დონეებისა და სფეროების მიხედვით ორგანიზების საქმეში. ISCED-ი მოიცავს ბავშვების, ახალგაზრდებისა და მოწიფულთა სწავლების ყველა შესაძლებლობას, რომელიც ატარებს ორგანიზებულ და უწყვეტ ხასიათს, განსაკუთრებულ საგანმანათლებლო მოთხოვნილებათა მქონე მოსწავლეების ჩათვლით, მიუხედავად სასწავლებლის ან სასწავლო დაწესებულების ტიპისა, რომელიც უზრუნველყოფს ამგვარ სწავლებას, ან ფორმისა, რომლითაც ხორციელდება განათლება[6].

საერთაშორისო საგანმანათლებლო სტატისტიკის მონაცემების ანალიზმა საშუალება მოგვცა, შეგვეფასებინა საქართველოს ეროვნული საგანმანათლებლო სისტემების განვითარების დადებითი და უარყოფითი მხარეები და განგვესაზღვრა განათლების განვითარების მსოფლიო ტენდენციები, რომელთა ძირითადი წყაროებია:

- იუნესკოს სტატისტიკის ინსტიტუტის ყოველწლიური მოხსენებები განათლების შესახებ (Global Education Digest);

- ეკონომიკური განვითარებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის მასალები (ყოველწლიური ანგარიშები განათლების შესახებ ორგანიზაციის წევრ და პარტნიორ ქვეყნებში Education at a Glance - OECD Indicators);

- მსოფლიო ბანკის მოხსენებები

მსოფლიოს ქვეყნებში უმაღლესი განათლების შესახებ ინფორმაციის მნიშვნელოვანი წყაროა უნივერსიტეტების მსოფლიო ასოციაციის მიერ შექმნილი მონაცემთა ბაზა World Higher Education Database (WHED) [13].

განათლების სისტემის განვითარების სხვადასხვა ასპექტების განხილვისათვის მნიშვნელოვანია ისეთი მაჩვენებლის განხილვა, როგორიცაა:

1. განათლების ინდექსი, რომელიც ახასიათებს ქვეყნის საგანმანათლებლო პოტენციალს ზრდასრული მოსახლეობის წიგნიერების ამაღლებასა და ქვეყნის დაწყებით, საშუალო და უმაღლეს სასწავლებლებში ჩარიცხულთა საერთო რაოდენობის ზრდას.

2. ზრდასრულ (25-64 წელი) მოსახლეობაში უმაღლესი განათლების მქონე პირების წილი, საგანმანათლებლო სისტემის მრავალწლიანი ფუნქციონირების შედეგზე გათვლით.

ყურადსაღებია, რომ ეკონომიკური განვითარების დონე მჭიდრო კავშირშია საგანმანათლებლო

სისტემასთან. მსოფლიოს ეკონომიკურმა ფორუმმა ანგარიში Human Capital 2017 გამოაქვეყნა, რომელშიც მსოფლიოს 130 ქვეყანაა შეფასებული. ინდექსი სხვადასხვა ქვეყნის მოსახლეობას განათლებისა და უნარ-ჩვევების დონით აფასებს. მოქალაქეების განათლების და გადამზადების კუთხით რეიტინგში პირველ ადგილს ნორვეგია იკავებს. იმ ქვეყნებს შორის, რომლებიც მოქალაქეებს განათლების საუკეთესო შესაძლებლობასა და უნარ-ჩვევებს აძლევენ უმეტესად ჩრდილოეთ ევროპის ქვეყნები დომინირებენ. მეორე ადგილს სიაში ფინეთი იკავებს, შვეიცარია კი მესამე პოზიციაზეა. დანია რეიტინგში მე-5 პოზიციაზეა, ხოლო შვედეთი მე-6 ადგილს იკავებს. რეიტინგის მეოთხე პოზიციაზე მოხვდა აშშ, გერმანიამ მეექვსე პოზიცია დაიკავა, ხოლო ახალმა ზელანდიამ - მეშვიდე. ათეულში მოხვდნენ სლოვენია და ავსტრია. კვლევის მიხედვით, მსოფლიოში „ადამიანური კაპიტალის“ მხოლოდ 62%-ია განვითარებული, რაც იმას ნიშნავს, რომ ქვეყნები საკუთარი მოსახლეობის „შესაძლებლობების“ 38%-ს უგულვებელყოფენ. ინდექსს მიღმა მსოფლიოს ის 25 ქვეყანა მოხვდა, რომლებსაც საკუთარი „ადამიანური კაპიტალის“ 70%-ზე მეტი არ აქვთ განვითარებული. აღსანიშნავია, რომ WEF-ის სიაში ვერ მოხვდა საქართველო. იგი არც გასული წლის სიაში იყო წარმოდგენილი. გარდა ამისა, მსოფლიოს 50 ქვეყნის სარეიტინგო ქულა 100-დან 60 - 70-მდე მერყეობს. საკუთარი მოსახლეობის არამატერიალური შესაძლებლობების 50%-60% მსოფლიოს 41 ქვეყანას არ აქვს ათვისებული. რაც შეეხება საქართველოს მეზობელ ქვეყნებს, - სიაში ვერ მოხვდა აზერბაიჯანი. სომხეთმა რეიტინგში 49-ე ადგილი დაიკავა, რუსეთმა მე-16, თურქეთმა კი - 75-ე. რეიტინგის ლიდერები, ტრადიციულად, ის ეკონომიკები ხდებიან, რომლებსაც საკუთარი მოსახლეობის განათლებაზე გრძელვადიანი ხედვა და გეგმა აქვთ, სამუშაო ძალის უნარ-ჩვევები კი ბაზრის მოთხოვნებთან შესაბამისობაშია.[4,25,28].

უნდა აღინიშნოს, რომ კვლევამ გამოავლინა ლიდერი ქვეყნები: განათლების ინდექსით - ავსტრალია, დანია, ირლანდია, ესპანეთი, კანადა, ახალი ზელანდია, ნორვეგია, ფინეთი (განათლების ინდექსი 0,99); საგანმანათლებლო მომსახურების ექსპორტით - აშშ, დიდი ბრიტანეთი, გერმანია, საფრანგეთი, ავსტრალია [4,25]; მსოფლიოს უნივერსიტეტების საერთაშორისო რეიტინგით აშშ, დიდი ბრიტანეთი [1,26,14]; საშუალო სკოლებში სწავლების ხარისხის საერთაშორისო გამოკვლევის PISA (Programme for International Student Assessment) მაჩვენებლით - ფინეთი, კორეა, იაპონია [22,15]; დისტანციური განათლების მასშტაბებით - ჩინეთი, ინდოეთი, აშშ [16], ხოლო უმაღლესი სასწავლებლების სტუდენტების რაოდენობის მიხედვით ლიდეობენ აშშ (13,2 მლნ კაცი), ინდოეთი (11,8 მლნ კაცი), ჩინეთი (10,8 მლნ კაცი), რუსეთი (6,9 მლნ კაცი) [17].

განხილული მაჩვენებლების ერთობლიობის მიხედვით შეგვიძლია გამოვყოთ განათლების სფეროში ლიდერი ქვეყნების ჯგუფი: აშშ, დიდი ბრიტანეთი, გერმანია, საფრანგეთი, იაპონია, ავსტრალია, ესპანეთი, კანადა, შვედეთი, ნიდერლანდები, ფინეთი, კორეა, ჩინეთი, ინდოეთი.

როგორც ანალიზმა გვიჩვენა, აშშ ბევრად უსწრებს წინ სხვა ქვეყნებს მაჩვენებელთა უმრავლესობის მიხედვით, მათ რიცხვში ისეთ მნიშვნელოვან დარგებში, როგორებიცაა საგანმანათლებლო მომსახურების ექსპორტი, უნივერსიტეტების საერთაშორისო რეიტინგები, დისტანციური სწავლების მასშტაბები. აშშ-ის განათლების სისტემის ერთადერთი სუსტი ადგილია მოსწავლეთა ფუნქციონალური განათლების საერთაშორისო გამოკვლევების შედეგები.

მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ მსოფლიოს უდიდესმა სახელმწიფოებმა დაიწყეს განათლების, როგორც თავიანთი საგარეო პოლიტიკის ნაწილის განხილვა, რომელიც ემსახურებოდა გეოეკონომიკურ და გეოპოლიტიკურ მიზნებს. გასული საუკუნის ბოლოსათვის ჩამოყალიბდა მსოფლიო მეურნეობის საგანმანათლებლო მომსახურების მსოფლიო ბაზარი, რომლის წლიური ბრუნვა რამდენიმე ასეული მილიარდი აშშ დოლარია, ხოლო მომხმარებელთა მოცულობა რამდენიმე მილიონ ადამიანს შეადგენს. ამ სპეციფიკურ ბაზარზე ვაჭრობენ სხვადასხვა სახის საქონლითა და მომსახურებით, როგორიცაა სკოლებში სწავლება, ენების კურსები, მოსამზადებელი განყოფილებები, კვალიფიკაციის ამაღლება, დისტანციური სწავლება, დამატებითი განათლება, სხვადასხვა პროგრამები, მეთოდიკები, წიგნები, სასწავლო CD-დისკები, ტრანსპორტი, გართობა და სხვა. მაგრამ გაყიდვების ყველაზე მასობრივი საგანი, რომელსაც ბაზრის ლომის წილი უჭირავს, უცხოელი სტუდენტებისათვის უმაღლესი განათლების მიცემაა.

ხაზგასასმელია, რომ მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის შეფასებით, მსოფლიო საგანმანათლებლო ბაზრის მოცულობა შეადგენს 50-60 მლრდ აშშ დოლარს. ბაზარი, რომელიც სამოცდათხუთმეტი წელია ყალიბდება, დღეისათვის თითქმის სრულად გადანაწილებული. გამოკვეთილი ლიდერია აშშ, რომელიც აკონტროლებს მსოფლიო საგანმანათლებლო ბაზრის თითქმის 22%-ს. მსოფლიოში საგანმანათლებლო მომსახურების გაყიდვების მოცულობით მეორე ადგილზეა დიდი ბრიტანეთი (11,67%), რომელმაც უკანასკნელი ათწლეულის მანძილზე გაასამმაგა უცხოელი სტუდენტების მიღება უმაღლეს სასწავლებლებში. შემდეგ მოდის გერმანია (9,52%-ით) და საფრანგეთი (8,67%-ით). ლიდერთა ჩამონათვალში შედის აგრეთვე ავსტრალია, რომელსაც ათვისებული აქვს მსოფლიო ბაზრის დაახლოებით 7-8% და კანადა, რომლის წილად მოდის მსოფლიო საგანმანათლებლო მომსახურების გაყიდვების 4,87%. მე-7 ადგილზეა რუსეთის ფედერაცია და მისი წილი საერთაშორისო ბაზარზე დაახლოებით 3,31%-ს, დანარჩენი ქვეყნები 32,73% შეადგენს.[14]

აშშ-ში წელიწადში მილიონზე მეტი სტუდენტი ჩამოდის, თითქმის ორჯერ მეტი, ვიდრე დიდ ბრიტანეთში. აშშ-ის უმაღლესი სკოლა უცხოელი სტუდენტებისაგან ლებულობს თხუთმეტჯერ მეტ შემოსავალს, ვიდრე მათზე ხარჯავს აშშ-ის მთავრობა. განათლება მნიშვნელობით მეხუთეა ამერიკული ეკონომიკის ექსპორტში. თუმცა ბაკალავრიატის საფეხურზე მიღებულ, ახალ სტუდენტთა რიცხვი გასულ წელს 6.6 %-ით შემცირდა. კლების ეს ტენდენცია ორი წლის წინ დაიწყო. ერთ-ერთი მთავარი დამაბრკოლებელი ფაქტორი აბიტურიენტებისთვის სწავლის გადასახადია - წელიწადში 20-დან 70 ათას დოლარზე მეტი, რაც ამერიკას უფრო ნაკლებად მიმზიდველს ხდის საერთაშორისო სტუდენტებისთვის მაშინ, როცა გლობალური კონკურენცია იზრდება. "განათლების საერთაშორისო ინსტიტუტის" მკვლევრის, რაიკა ბანდარის, თქმით, გასული 30 წლის განმავლობაში, სწავლის საფასური ამერიკის საჯარო ინსტიტუტებში 213 %-ით გაიზარდა, კერძო სასწავლებლებში კი 130 %-ით[2].

ბრიტანეთში ყველა უნივერსიტეტი თვითონ ადგენს სწავლების ღირებულებას დარგებისა და სპეციალობების მიხედვით, რომელიც მერყეობს წელიწადში 6250-დან 20000 ფუნტ სტერლინგამდე. ავსტრალიასა და კანადაში წელიწადში სწავლის საფასური დაახლოებით 1,5-2 ჯერ ნაკლებია, ვიდრე აშშ-ში. მსოფლიოში საგანმანათლებლო მომსახურების ფასი საშუალოდ შეადგენს 10 ათას დოლარს [11]. სხვა სახელმწიფოები კი ამ ფაქტს სათავეს იყენებენ და საზღვარგარეთ სწავლის მსურველი სტუდენტების სწორედ შედარებით ნაკლები საფასურით მიზიდვას ცდილობენ. გარდა ამისა, მათ ცხოვრების უფლებისა და მოქალაქეობის მიღების გზებს უადვილებენ. ამერიკის უძლიერესი კონკურენტი ამ მხრივ დიდი ბრიტანეთია. თუმცა, ბოლო დროს, კანადამაც ბევრი სტუდენტის მიზიდვა შეძლო, გამარტივებული პროცედურებითა და სხვა უპირატესობებით. კანადა უცხოელ კურსდამთავრებულს ერთწლიანი მუშაობის შემდეგ ცხოვრებისა და მუშაობის უფლებას გაცილებით მარტივად სთავაზობს, ვიდრე აშშ. ეს კი იმ სტუდენტებისთვის, რომელთა ქვეყნებიც ამ ქვეყნების მსგავსად განვითარებული არ არის, დიდი შესაძლებლობაა. ბევრ უცხოელ სტუდენტს, ხშირად შტატებში დროებით სამუშაოდ დარჩენა, ან აქ ცხოვრების უფლების მიღება სურს. ზოგიერთის მშობლიური ქვეყნის მდგომარეობა სიტყვის თავისუფლების, ეკონომიკისა თუ განათლების განვითარების მხრივ, მათ ცოდნას, შესაძლებლობებსა და მოთხოვნებს არ შეესაბამება. მსოფლიოში საერთაშორისო სტუდენტების თითქმის ნახევარი ორი ქვეყნიდან - ჩინეთიდან (363 341) და ინდოეთიდანაა (196 271) წარმოშობით.

განათლება ეროვნულ ეკონომიკაში იძლევა კიდევ

დევერთ სოლიდურ შემოსავალს, რასაც განაპირობებს სტუდენტების ცხოვრება და კვება. ასე მაგალითად, სხვადასხვა ინგლისურ ქალაქში ცხოვრება თითოეული სტუდენტისათვის მერყეობს დაახლოებით 7-10 -13-15 ათასი აშშ დოლარამდე წელიწადში. აშშ-ში სტუდენტური ცხოვრება მოითხოვს 6-14 ათასს დოლარს წელიწადში, ხოლო ავსტრალიასა და კანადაში 30%-ით ნაკლებს.[11]

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, თითოეული უცხოელი სტუდენტისგან მიღებული ჯამური ეკონომიკური ეფექტი წელიწადში მერყეობს 50-65 ათასი აშშ დოლარიდან (კემბრიჯისა და ჰარვარდის სტუდენტებისათვის) 15-20 ათასს დოლარამდე (კანადისა და ავსტრალიის პროვინციების უნივერსიტეტების სტუდენტებისათვის). ეროვნულ ეკონომიკაში უცხოელ სტუდენტებთან ერთად, მსოფლიოს მასშტაბით შედის 100-120 მლრდ აშშ დოლარი, რომლის ნახევარი პირდაპირ მიემართა საგანმანათლებლო დაწესებულებებში. საერთაშორისო სტუდენტების 65 % დაფინანსებას საერთაშორისო ინსტიტუტებიდან თუ ფონდებიდან, სხვადასხვა წყაროდან იღებს. საერთაშორისო სტუდენტების თითქმის 60 % სწავლის გადასახადს თავად, საკუთარი ოჯახის ფინანსებით იხდის. სტუდენტების 8-10%-ს სწავლის საფასურს უფარავენ თავად მიმღები ქვეყნის მთავრობები, უნივერსიტეტები ან კოლეჯები. გამომგზავნი ქვეყნების ეროვნული მთავრობების ან უნივერსიტეტების წილი შეადგენს სულ რაღაც 4-5%. დაახლოებით ამდენივე შეაქვთ კერძო სპონსორებს. საერთაშორისო ორგანიზაციების წილი კი არ აღემატება ერთ პროცენტს.[25] მათ უმეტესობას ამერიკულ სასწავლებლებში სხვადასხვა დახმარების მიღების უფლება არც აქვს.

განათლების ექსპორტს დიდი ბრიტანეთის ხაზინაში შეაქვს მეტი შემოსავალი, ვიდრე ფინანსური მომსახურებების ბაზარს და საავტომობილო მრეწველობას.[8] ასე, მაგალითად, უცხოელი სტუდენტების მიერ გაწეულმა ხარჯებმა სწავლასა და ცხოვრებაზე შეადგინა 8,5 მლრდ ფუნტ სტერლინგი, რაც 39%-ით მეტია წინა სასწავლო წელთან შედარებით. ამ პერიოდში უცხოელი სტუდენტების რიცხვი 235174 -დან გაიზარდა 315935-მდე. შემოსავლების დიდი ნაწილი მოდის სტუდენტებზე, რომლებიც სწავლობენ უმაღლესი განათლების პროგრამებზე. მათგან მიღებული შემოსავალი აღემატება 5,6 მლრდ ფუნტ სტერლინგს. ენის შემსწავლელი კურსების სტუდენტებისაგან მიღებული შემოსავალი შეადგენს დაახლოებით 1 მლრდ ფუნტ სტერლინგს. ჩატარებული კვლევებით როგორც უნივერსიტეტების, ენის შემსწავლელი კურსების სტუდენტებიდან, ასევე ტრენინგებიდან, სტაჟირებიდან, საკონსულტაციო მომსახურებებიდან, სასწავლო მასალების, ნივთების, თემატური პრესის გამოშვებიდან, პროგრამული უზრუნველყოფით მიღებული შემოსავლებიდან, წინა სასწავლო წელს მიღებულმა საერთო შემოსავლებმა შეადგინეს 28 მლრდ ფუნტი

სტერლინგი, მაშინ, როდესაც ფინანსური მომსახურების ბაზარს მოაქვს 19 მლრდ ფუნტი სტერლიგი წელიწადში.[9]

საერთაშორისო საგანმანათლებლო რუკაზე დღეისათვის არსებობს ორი ძირითადი საანგარიშო ცენტრი - ჩრდილოამერიკული და ევროპული. აშშ, სადაც სწავლობს 600 ათასზე მეტი უცხოელი სტუდენტი, მეზობელ კანადასთან ერთად, მოიცავს მსოფლიოს სტუდენტების მესამედს. ევროპის ჯამური საგანმანათლებლო ბრუნვა, სტუდენტების რიცხოვნებითაც და შემოსავლების ოდენობითაც სავსებით შესადარისა ამერიკულთან. მესამე ცენტრია ავსტრალია, რომელიც მნიშვნელოვნად მცირეა. იქ მეზობელ ახალ ზელანდიასთან ერთად ჯამში სწავლობს დაახლოებით 200 ათასი უცხოელი სტუდენტი.

უკანასკნელი 30 წლის განმავლობაში მსოფლიო ბაზარზე სტუდენტების თითქმის ნახევარს აწვდიან აზიის ქვეყნები: კორეა, ჩინეთი, მალაიზია, ჰონკონგი, ინდოეთი; მზარდ ტენდენციას უჩვენებს ტაილანდი, სინგაპური ინდონეზია და პაკისტანი. მეორე მსხვილი მომწოდებელია - ახლო აღმოსავლეთისა და ჩრდილო აფრიკის არაბული ქვეყნები: ალჟირი, ირანი, იორდანია, მაროკო, პალესტინა.

საგანმანათლებლო ცენტრებისაკენ მიმართულია საგანმანათლებლო მიგრაციის სამი ნაკადი. ძირითადი ნაკადია „აღმოსავლეთი-დასავლეთი“ - მიმართული სამხრეთ-აღმოსავლეთი აზიიდან ჩრდილოამერიკისაკენ (ოდნეც ნაკლები ნაკადია - ევროპაში). მეორე ტრანსკონტინენტური ნაკადია „სამხრეთი-ჩრდილოეთი“ - სამხრეთ-აღმოსავლეთი აზიიდან და ჩრდილო აფრიკიდან მიმართული ამერიკისაკენ, ნაკლებად - ევროპისაკენ და ბოლოს - ნაკადი ევროპასა და ამერიკას შორის, რომელიც ორმხრივია: დაახლოებით 200-250 ათასი ადამიანი მიემართება აშშ-ში, ევროპაში კი - ორჯერ ნაკლები. [19,10]

ავსტრალიასა და ახალ ზელანდიაში სტუდენტები ჩამოდიან მეზობელი ჰონკონგიდან, ინდონეზიიდან, სინგაპურიდან. ეს კი არ არის პირველი ფაქტორი სასწავლო გადაადგილებებში, მაგრამ არც უკანასკნელია. ევროკავშირში, მაგალითად, ძლიერია შიდა საგანმანათლებლო მიგრაცია. კერძოდ, ევროპული წარმომავლობის სტუდენტების 1/3-დან 1/2-მდე მოძრაობს თავად ევროპის ფარგლებში.

საგანმანათლებლო ბიზნესში ჩაბმულნი არიან მცირე ქვეყნებიც. მაგალითად, ახალმა ზელანდიამ ხუთ წელიწადში ხუთჯერ გაზარდა უცხოელ სტუდენტთა რიცხვი და დღეისათვის ასწავლის 30 ათასს. ამდენივე სტუდენტი სწავლობს შვეიცარიაში, სადაც ორი უკანასკნელი წლის განმავლობაში ორჯერ გაიზარდა უცხოელ სტუდენტთა კონტინგენტი. სულ უფრო მეტ საქსპორტო ნონას იძენენ აღმოსავლეთის ქვეყნები. თანაც მათი ტემპები გაცილებით მაღალია, ვიდრე ბაზრის ძველი მონაწილეებისა. ჩინეთმა წინა საუკუნის 90-იანი წლებიდან

მნიშვნელოვნად გაზარდა უცხოელ სტუდენტთა რიცხვი, კერძოდ, 5-დან 50 ათასამდე. იაპონიაში მათი რიცხვი თითქმის 80 ათასია. ასევე, მნიშვნელოვანი თანხები დაბანდებული ეროვნული კერძო სექტორის მიერ სინგაპურის განათლების ეკონომიკაში. თუმცა, არც საფრანგეთი, ავსტრალია და დიდი ბრიტანეთი აპირებენ პოზიციების დათმობას, რომლებიც უახლოეს ათწლეულში გეგმავენ საგანმანათლებლო მომსახურებათა ბაზრის ლიდერთან - აშშ-სთან გათანაბრებას.

საგანმანათლებლო საექსპორტო ოპერაციებს, უცხოელების სწავლების სარფიანობიდან გამომდინარე, 129 ქვეყანა აწარმოებს და საგანმანათლებლო ბაზარზე საკუთარი ადგილის დამკვიდრებას ცდილობს. ახალ ექსპორტიორებს სავსებით შეუძლიათ შეცვალონ არა მარტო ლიდერთა ჯუგები, არამედ მთლიანად საგანმანათლებლო რუკაც. განათლების ექსპორტიორ ქვეყნებს შორის კონკურენცია გადადის ახალ საფეხურზე, ჩნდება ახალი მოთამაშეები და უახლოეს ათასწლეულში სავსებით მოსალოდნელია საგანმანათლებლო მომსახურების ბაზრის გადანაწილება. UNESCO-ს პროგნოზით, 2025 წლისათვის სტუდენტების საერთო რიცხვი მსოფლიოში დღევანდელი 97 მლნ-დან გაიზრდება 260 მლნ-მდე, ხოლო უცხოელი სტუდენტების რიცხვი იქნება 5-7 მლნ, მათ შორის 2/3 იქნება აზიის მკვიდრი. ლიდერობა სტუდენტების მონოდებაზე ექნება ინდოეთსა და ჩინეთს [3].

სტუდენტთა უპირატესობების საერთაშორისო სკალაზე ყველაზე მაღლა დგას აშშ-ს ბიზნეს-განათლება დაკავშირებული ეკონომიკასთან, მენეჯმენტთან, მარკეტინგთან, საქმიანი ინფორმაციის სისტემებთან და ა.შ.. მას იძენს სტუდენტთა მეოთხედი ნაწილი. სტუდენტთა დაახლოებით 20% გერმანიაში შეისწავლის ტექნიკურ და საინჟინრო მეცნიერებებს. თითქმის ამდენივე სტუდენტი ირჩევს ზუსტ და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებებს, აქედან ნახევარი - მათემატიკას. პროფესიათა ჩამონათვალს ასრულებს სოციალური მეცნიერებები (7-8%), ხელოვნება(5-6%); ჰუმანიტარული განათლების გეზი საფრანგეთისკენაა, სამედიცინო (4-5%) განათლების მიღების მსურველები იტალიაში მიემგზავრებიან. ბაზრის ლიდერები უპირატესად სთავაზობენ თითქმის ყველა სპეციალობის პაკეტს[25].

რაც შეეხება საქართველოს, სტატისტიკის დეპარტამენტის მონაცემებით 2018/2019 სასწავლო წლის დასაწყისისთვის, საზღვარგარეთ სასწავლებლად გაიგზავნა 673 სტუდენტი, რაც 91 სტუდენტით მეტია წინა წლის ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარებით. სახელმწიფო უნივერსიტეტებიდან გაგზავნილი სტუდენტების რაოდენობა 2-ჯერ აღემატება კერძო უნივერსიტეტებიდან გაგზავნილ სტუდენტთა რაოდენობას. უცხოელ სტუდენტთა რიცხვმა 12.2 ათასი შეადგინა, რაც 21.4%-ით მეტია წინა წლის ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარებით. 2018 წელს უცხოელი დოქტორანტების საერთო რა-

ოდენობიდან 64 % კაცია. 2017 წელთან შედარებით მათი რიცხვი მნიშვნელოვნად არის შემცირებული, ისევე, როგორც დოქტორანტების საერთო რაოდენობა. თუ შევადარებთ 2006-2007 სასწავლო წელს, ეს მონაცემი გაიზარდა 11 772 სტუდენტით[24].

დასკვნა

მსოფლიო გლობალიზაციისა და ინტეგრაციის პროცესში საქართველოს მიერ მსოფლიო საგანმანათლებლო ბაზარზე პრესტიჟული ადგილის დასაკავებლად და საგანმანათლებლო მომსახურებათა ექსპორტიდან ეროვნული ბიუჯეტის შემოსავლების ზრდა დიდწილად დამოკიდებულია ბაზრის მუდმივ კვლევაზე, სახელმწიფოს მარკეტინგული სტრატეგიის შემუშავებასა და მის მხარდაჭერაზე; საკუთარი განათლების სისტემის მიმზიდველობისა და მისანვდომლობის გაზრდასა და ცოდნაზე დამყარებულ ეკონომიკაზე, მისი სწავლა-სწავლების პროცესი ფოკუსირებული უნდა იყოს კრეატიულობასა და ინოვაციური ტექნოლოგიების დანერგვაზე, განათლების ხარისხის შესაბამისობაზე არსებულ მოთხოვნებთან და უსაფრთხოების დონის ამაღლებაზე, პოზიტიური სასწავლო გარემოს შექმნაზე. მთავარია საგანმანათლებლო სისტემის თანამშრომლობა და არა კონკურენცია, სისტემა უნდა დაეფუძნოს სამართლიანობას, სრულყოფასა და ნდობას, რაც წარმატების ელემენტებია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Academic Ranking of World Universities -2007. <http://ed.sjtu.edu.cn/ranking.htm>
2. ამერიკა უცხოელი სტუდენტებისთვის ძველებურად მიმზიდველი აღარაა 16 ნოემბერი, 2018 <https://www.amerikiskhma.com/a/u-s-losing-its-luster-for-foreign-students-/4658819.html>
3. Бекетов Н.В. Бершадская М.Д., Фурсов К.С. Развитие систем высшего образования: тенденции, перспективы, прогнозы: Тезисы Междунар. научно-практ. конференции. 21 декабря 2006 г. М., Изд-во СГУ, 2006, с.20-22.
4. Bohm, Davis, Meares and Pearce. GLOBAL STUDENT MOBILITY 2025: Forecasts of the Global Demand for International Higher Education http://www.aiec.idp.com/PDF/Bohm_2025Media_p.pdf
5. განათლების სტანდარტული კლასიფიკაცია ISCED - 1997. სტატისტიკური პუბლიკაცია. სტატისტიკის დეპარტამენტი. 2006.
6. Доклад о мировом развитии-2007: доклад Всемирного банка. М., 2007, с.322-323
7. Donald MacLeod. Education worth more to British exports than banking. Tuesday September 18, 2007 <http://education.guardian.co.uk/students/internationalstudents/story/0,,2171234,00.html>
8. Dr Pamela Lenton of the University of Sheffield. «Value of UK Education and Training Exports», 2004. <http://www.britishcouncil.org/eumd-information->

research-global-value.htm

9. www.educationsystems.info/

10. <http://www.expert.ru/printissues/expert/2019/28/28ex-mir/>

11. თეა ვალიშვილი „საქართველოს საგანმანათლებლო მომსახურების ბაზრის მარკეტინგული კვლევის საკითხები“ დის. ქუთაისი 2011 წელი

12. Всемирная база данных по высшему образованию. <http://www.unesco.org/iau/online-databases/>

13. Всемирный доклад по образованию 2007. Сравнение мировой статистики в области образования. Институт Статистики ЮНЕСКО. www.uis.unesco.org/publications/GED2007

14. Карпенко О.М., Бершадская М.Д., Вознесенская Ю.А. Международные рейтинги университетов: результаты и перспективы. // Платное образование. М., 2008, №1-2, с.22-29.

15. Карпенко О.М., Бершадская М.Д., Вознесенская Ю.А. Международное исследование PISA и проблемы развития высшего образования. // Вестник общественного мнения (Центр Ю.Левады), 2007, сентябрь-октябрь, № 5, с.38-47.

16. Карпенко О.М., Бершадская М.Д., Вознесенская Ю.А., Гадрани Л.А. Дистанционное образование в странах мира: масштабный фактор // Трансграничное образование: современные реалии и перспективы. Научные труды СГА. М.: Изд-во СГУ, 2008, с.11- 39

17. Карпенко О.М., Бершадская М.Д., Вознесенская Ю.А. Показатели уровня образования населения в странах мира: анализ данных международной статистики. журнал «Социология образования», 2008, №6, с. 4-20.

18. Катровский А. Миграция на учебу как социально-географический процесс // Миграционная ситуация и миграционная политика в современном

мире. Материалы международной школы-семинара «Миграция: теория, методы и практика регулирования миграционных процессов» (3-22 августа, 2003, Смоленск) – Смоленск, Универсум 2033. – С. 104.

19. Материалы Международного семинара «Факторы качества высшего образования и их влияние на формирование рейтинга вузов (опыт развитых стран Запада)», Вена, 2002.

20. Морозова Н.Н. Роль образования в развитии человеческого потенциала. Материалы международной научно-практической конференции «Подготовка научных кадров высшей квалификации в условиях инновационного развития экономики. Региональные, межрегиональные и международные аспекты»/Под ред. И.В.Войтова – Минска: ГУ «БелИСА», 2007. – 200 с. http://belisa.org.by/ru/izd/other/kadr2007/kadr07_62.html

21. Образование в странах с переходной экономикой: задачи развития. Международный банк реконструкции и развития/ Всемирный Банк, 1818 H Street N.W. Washington, D.C. 20433, USA. 2000.

22. <http://erasmusplus.org.ge/files/files/FoET-2013-GEO.pdf>

23. უმაღლესი და პროფესიული განათლება 2018 https://www.geostat.ge/media/18181/umaglesi-ganatileba-%28geo%29_2018.pdf

24. Report on International Educational Exchange. Open Doors 2008. <http://opendoors.iienetwork.org>

25. Times Higher Education Supplement 2019 <http://www.thes.co.uk/>

26. Webometrics Ranking of World Universities. 2019. <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings>

27. <https://forbes.ge/news/2770/msoflios-10-qveyana-ganaTlebis-da-gadamzadebis-saukeTeso-SesaZleblobebiT>